

روان‌شناسی تدریس

نویسندگان

علیرضا اصلاحی

دانشجوی دکتری مهندسی پلیمر دانشگاه صنعتی امیرکبیر (پلی تکنیک تهران)

دکتر دیار رفاعی

دکتری زبان و ادبیات فارسی، دبیر آموزش و پرورش و

مدرس دانشگاه فرهنگیان استان کردستان

انتشارات آوای نور

تهران - ۱۳۹۷

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سرشناسه	:	اصلاحی، علیرضا، ۱۳۵۴ -
عنوان و نام پدیدآور	:	روان‌شناسی تدریس / نویسندگان علیرضا اصلاحی، دیار رفاعی؛ ویراستار علمی مرتضی بختیاروند؛ ویراستاد ادبی دیار رفاعی.
مشخصات نشر	:	تهران: آوای نور، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۱۵۲ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۴۵۵-۰
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	روان‌شناسی تربیتی Educational psychology
موضوع	:	شاگردان -- روان‌شناسی Students -- Psychology
موضوع	:	یادگیری -- روان‌شناسی Learning, Psychology of
موضوع	:	معلمان -- روابط با شاگردان Teacher-student relationships
موضوع	:	تدریس اثربخش Effective teaching
شناسه افزوده	:	رفاعی، دیار، ۱۳۵۸ -
شناسه افزوده	:	بختیاروند، مرتضی، ۱۳۶۰ - ویراستار
شناسه افزوده	:	Bakhtiarvand, Morteza
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۷ الف۹۶۱۰۵۱LB

تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهید وحید نظری،
پلاک ۹۹، طبقه دوم تلفن: ۶ و ۶۶۹۶۷۳۵۵ / شماره: ۶۶۴۸۰۸۸۲

روان‌شناسی تدریس

نویسندگان: علیرضا اصلاحی - دکتر دیار رفاعی

ویراستار علمی: مرتضی بختیاروند

ویراستاد ادبی: دیار رفاعی

صفحه آرا: منیرالسادات حسینی

چاپ: اول ۱۳۹۷

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۴۵۵-۰

قیمت ۲۳۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

ای نام تو بهترین سرآغاز، بی نام تو نامه کی کنم باز

سپاس خدایی را سزاست که بر من بردباری می کند، گویی که هیچ گناهی
نکرده ام،

آنچنان مرا می نگرد، گویی که هیچ خطایی از من سر نزده است،
به گونه ای با من رفتار می کند، گویی که هیچگاه نلغزیده ام.

این خدا! این خدای من است!...

به راستی، ستایش برانگیز است،

به حقیقت، دوست داشتنی است

و به واقع، سجده کردنی.

امام سجاد(ع)

این کتاب را، با عرض ادب و احترام، تقدیم می کنم به هم وطنان عزیزم،

به ویژه، آموزگاران و استادان گرامی و ارجمند.

ارادتمند، علیرضا اصلاحی

فهرست مطالب

مقدمه ۹

فصل اول: مدیریت کلاسی مؤثر و آموزش مثبت ..... Error! Bookmark not defined.

مقدمه ..... Error! Bookmark not defined.

انضباط ..... Error! Bookmark not defined.

مدیریت کلاسی ..... Error! Bookmark not defined.

مدیریت مؤثر رفتار کلاسی ..... Error! Bookmark not defined.

مدرس به‌عنوان یک مدل ..... Error! Bookmark not defined.

انتظارات کلاسی ..... Error! Bookmark not defined.

قوانین واضح و روشن ..... Error! Bookmark not defined.

کنترل مشکلات ..... Error! Bookmark not defined.

کنترل و مدیریت خطاها ..... Error! Bookmark not defined.

مدرس به‌عنوان عامل انگیزه‌بخش ..... Error! Bookmark not defined.

جو کلاسی ..... Error! Bookmark not defined.

برطرف کردن نیازهای متقابل ..... Error! Bookmark not defined.

تغییر احساسات زبان‌بخش ..... Error! Bookmark not defined.

یادگیری و انگیزه ..... Error! Bookmark not defined.

بازخورد و تحسین ..... Error! Bookmark not defined.

آموزش و یادگیری به‌یادماندنی ..... Error! Bookmark not defined.

اضطراب ..... Error! Bookmark not defined.

اهداف یادگیری ..... Error! Bookmark not defined.

یادگیری فعال ..... Error! Bookmark not defined.

مؤلفه‌های اصلی مدیریت کلاسی ..... Error! Bookmark not defined.

خلاصه ..... Error! Bookmark not defined.

فصل دوم: نظارت بر یادگیری یادگیرندگان در کلاس درس ..... Error! Bookmark not defined.

مقدمه ..... Error! Bookmark not defined.

سؤال کردن و دیگر روش‌های بررسی یادگیری ..... Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.	..... نظارت بر کار کلاسی
Error! Bookmark not defined.	..... نظارت به‌عنوان مرور کلاسی
Error! Bookmark not defined.	..... روش‌های ترکیبی نظارت
Error! Bookmark not defined.	..... عناصر متداول روش‌های نظارتی
Error! Bookmark not defined.	..... مهارت‌های مدرّسان در نظارت بر آموزش یادگیرندگان
Error! Bookmark not defined.	..... روش‌های نظارت اثربخش

Error! Bookmark not defined. .... فصل سوم: تفکر انتقادی

Error! Bookmark not defined.	..... مقدمه
Error! Bookmark not defined.	..... تعریف تفکر انتقادی
Error! Bookmark not defined.	..... تاریخچه تفکر انتقادی
Error! Bookmark not defined.	..... ابعاد و راهبردهای تفکر انتقادی
Error! Bookmark not defined.	..... ویژگی‌های تفکر انتقادی
Error! Bookmark not defined.	..... ضرورت و اهمیت تفکر انتقادی
Error! Bookmark not defined.	..... مهارت‌های تفکر انتقادی
Error! Bookmark not defined.	..... مفاهیم مرتبط با تفکر انتقادی
Error! Bookmark not defined.	..... سطوح تفکر انتقادی
Error! Bookmark not defined.	..... آثار مثبت و سازنده تفکر انتقادی
Error! Bookmark not defined.	..... موانع شکل‌گیری تفکر انتقادی
Error! Bookmark not defined.	..... شرایط لازم برای پرورش تفکر انتقادی
Error! Bookmark not defined.	..... تداوم در آموزش و شکیبایی برای تحول و تقویت تفکر انتقادی
Error! Bookmark not defined.	..... تعامل و مشارکت در یادگیری گروهی تفکر انتقادی
Error! Bookmark not defined.	..... تعامل
Error! Bookmark not defined.	..... داشتن روحیه انتقادی در کنار مهارت و تمایل نسبت به تفکر انتقادی
Error! Bookmark not defined.	..... ضرورت تجربه، عقل سلیم و دانش دقیق مربوط به موضوع
Error! Bookmark not defined.	..... بازشناسی مفهوم ذهن
Error! Bookmark not defined.	..... حمایت نظام آموزشی از مدرّس

Error! Bookmark not defined. .... فصل چهارم: انگیزش

Error! Bookmark not defined.	..... مقدمه
Error! Bookmark not defined.	..... نظریه انگیزشی مازلو

Error! Bookmark not defined. .... سلسله‌مراتب نیازها

Error! Bookmark not defined. .... تأثیرات ضمنی در تدریس

Error! Bookmark not defined. .... اشتیاق و نیاز به پیشرفت

Error! Bookmark not defined. .... نظریهٔ اسنادی

Error! Bookmark not defined. .... تشریح موفقیت و برآوردهای آن

Error! Bookmark not defined. .... کاربرد در آموزش و پرورش: نظریهٔ انگیزش در کلاس درس

Error! Bookmark not defined. .... فصل پنجم: حل مسئله

Error! Bookmark not defined. .... مقدمه

Error! Bookmark not defined. .... رویکرد

Error! Bookmark not defined. .... حل مسئله از دیدگاه جورج پولیا

Error! Bookmark not defined. .... آموزش مهارت حل مسئله

Error! Bookmark not defined. .... پیوند گرایي ثرندایک و حل مسئله

Error! Bookmark not defined. .... ارائهٔ مسئله

Error! Bookmark not defined. .... گشتالت و حل مسئله

Error! Bookmark not defined. .... رویکردهای متداول

Error! Bookmark not defined. .... دانش ویژه و حل مسئله

Error! Bookmark not defined. .... رویکرد پردازش اطلاعات

Error! Bookmark not defined. .... کاربرد در آموزش و پرورش

Error! Bookmark not defined. .... نوآوری

Error! Bookmark not defined. .... نوآوری در سطح جامعه

Error! Bookmark not defined. .... کاربرد در تدریس: شکوفاکردن خلاقیت فراگیران

Error! Bookmark not defined. .... فصل ششم: خودتنظیمی

Error! Bookmark not defined. .... مقدمه

Error! Bookmark not defined. .... الگوی پینتریچ

Error! Bookmark not defined. .... الگوی کارنو

Error! Bookmark not defined. .... الگوی باتلر و وین

Error! Bookmark not defined. .... الگوی کلب

Error! Bookmark not defined. .... الگوی شایر

Error! Bookmark not defined. .... پرورش خودتنظیمی

Error! Bookmark not defined. ..... خودتنظیمی و موفقیت

Error! Bookmark not defined. ..... منابع

Error! Bookmark not defined. ..... الف) منابع فارسی

Error! Bookmark not defined. ..... ب) منابع انگلیسی

مقدمه

کتاب حاضر با هدف معرفی متغیرهای مهم روان‌شناسی تهیه شده‌است. مدرس برای کسب موفقیت در تدریس باید از روان‌شناسی یادگیری و تربیتی، اطلاعات و آگاهی لازم را داشته‌باشد. شناخت مدرس از یادگیرندگان در تدریس حائز اهمیت بسیار است. همچنین روش تدریس مدرس باید با اصول و اهداف آموزش و ویژگی‌های یادگیرندگان هماهنگ باشد تا بتواند ضمن جهت‌دادن به فعالیت‌های آموزشی خود، یادگیرندگان را به سوی اهداف تعلیم و تربیت هدایت کند. اگر مدرس خواهان آن است که کارایی و موفقیت بیشتری در تدریس داشته‌باشد، باید ضمن مهارت و تسلط بر محتوای درسی به نکات ظریف و حساس روان‌شناسی (یادگیری و تربیتی) به‌طور دقیق توجه کند.

کتاب حاضر شامل شش فصل است. در فصل اول به مدیریت کلاس و مفاهیم مربوط به آن پرداخته شده‌است. اهمیت مدیریت کلاس بدین لحاظ است که مدرسان، به‌خصوص در مقطع ابتدایی، بیشتر زمان خود را جهت ایجاد نظم و انضباط صرف می‌کنند. برقراری نظم در کلاس اولین قدم جهت رسیدن به نتایج مطلوب و زمینه‌سازی جهت مشارکت یادگیرندگان است. یکی دیگر از عوامل مرتبط با مدیریت کلاس، بحث نظارت بر یادگیری یادگیرندگان است که در فصل دوم به آن پرداخته شده‌است. نتایج پژوهش‌های مختلف نشان داده‌اند که نظارت دقیق بر پیشرفت یادگیرندگان یکی از عوامل اصلی تشخیص مدارس و مدرسان کارآمد از مدارس و مدرسان ناکارآمد است. در این فصل به روش‌های نظارت بر یادگیری یادگیرندگان، عناصر متداول روش‌های نظارتی، مهارت مدرسان در اجرای نظارت و روش‌های نظارت اثربخش پرداخته شده‌است. موضوع فصل سوم تفکر انتقادی است. این مهارت یکی از مهارت‌های اصلی قرن ۲۱ است. تفکر انتقادی به‌منزله مهارت اساسی برای مشارکت عاقلانه در یک جامعه دموکراتیک شناخته‌شده و در دنیای مدرن تجارت، به‌منزله مهارت ضروری و مورد حمایت است. تفکر انتقادی باعث می‌شود که فرد از مدارک و شواهد موجود، بالاترین درک را داشته‌باشد و درک کردن، فرد را قادر می‌سازد تا نظرات و معانی را که در ورای هر چیز مهم وجود دارد، آشکار سازد. تفکر انتقادی حتی در موقعیت‌های روزمره، تفاوت واقعی میان موفقیت و شکست در هر کار را به فرد می‌نمایاند و به موفقیت او یاری می‌رساند. در این فصل به صورت مشروح به بررسی جنبه‌های مختلف تفکر انتقادی پرداخته شده‌است. یکی دیگر از مؤلفه‌های مهم روان‌شناسی، انگیزش است که مقدمه یادگیری به‌حساب می‌آید. این مفهوم در فصل چهارم بررسی شده‌است. در این فصل، نظریه مازلو به عنوان یکی از نظریه‌های اصلی انگیزش مطرح شده‌است. کاربرد این

مؤلفه در آموزش و پرورش و سایر مفاهیم مربوط به انگیزش نیز مورد بررسی قرار گرفته‌اند. مهارت حل مسئله، بنیاد تمام زمینه‌های دانش؛ مانند ریاضیات، علوم و هنر است. مدرّسان باید به یادگیرندگان کمک کنند تا فضای مسئله را از طریق کشف موقعیت نخستین، هدف، اقدامات مجاز و محدودیت‌هایی که بر عوامل فوق حاکم است، تعریف کنند. حل‌کننده موفق مسئله، اعتبار اطلاعات را مورد سؤال قرار می‌دهد و حتی پس از آنکه فضای اولیه مسئله ساخته‌شد، به جستجو برای دسترسی به اطلاعات معتبر ادامه می‌دهد. او همچنین به روشنی درک می‌کند کدام بخش از مسئله، اطلاعات واقعی و کدام قسمت برداشت است. مفهوم حل مسئله در فصل ششم مورد بررسی قرار گرفته‌است. در این فصل به مفاهیم مرتبط با حل مسئله؛ مانند تعاریف، رویکردها، نظریه‌ها و کاربرد آن در آموزش و پرورش پرداخته شده‌است. در فصل آخر مفهوم مهم خودتنظیمی مورد بررسی قرار گرفته‌است. با توجه به پیچیدگی‌های روزافزون زندگی اجتماعی و سرعت زیاد تولید دانش، دیگر انتقال صرف اطلاعات به یادگیرندگان جوابگوی حل مسائل و مشکلات آن‌ها نیست. در این فصل به معرفی چند الگوی مهم در زمینه خودتنظیمی پرداخته شده‌است.

مخاطبان این کتاب مدرّسان دانشگاه، آموزگاران مقطع ابتدایی، دانشجویان رشته‌های روان‌شناسی و علوم تربیتی و دانشجویان تربیت‌معلم هستند. بدون شک کتاب حاضر خالی از ایراد نیست. لطفاً برای بهبود هرچه بهتر این اثر، نظرات و پیشنهادهای ارزنده خود را در اختیارمان قرار دهید.

با تشکر
مؤلفان